

MAKTAB O’QUVCHILARI BILAN ISHLASHNING PEDAGOGIK- PSIXOLOGIK ASOSLARI

Mansurova Fotima Akramjon qizi

Farg‘ona viloyati Farg‘ona tumani 12- umumiy o‘rta ta‘lim maktabi psixologi

Annotatsiya: Mazkur maqolada o‘quvchilar bilan ishlashning psixologik asoslari, ularning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olishning ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, ta‘lim jarayonida motivatsiya, emotsional holat, muloqot madaniyati va ijtimoiy moslashuvning o‘rni tahlil qilingan. O‘quvchilarning psixologik rivojlanishini qo‘llab-quvvatlashda pedagog va psixolog hamkorligining muhim jihatlari bayon etilgan.

Kalit so‘zlar: psixologiya, o‘quvchi, ta‘lim jarayoni, motivatsiya, yosh psixologiyasi, individual yondashuv, emotsional rivojlanish, muloqot, psixologik muhit, pedagogik faoliyat.

Maktab yoshi davri bola rivojlanishining eng muhim bosqichlaridan biri hisoblanadi. Bu davrda shaxsning kognitiv, emotsional va ijtimoiy rivojlanishi jadal kechadi, xulq-atvor shakllanadi hamda jamiyatga moslashish jarayoni boshlanadi. Shu sababli umumta‘lim maktablarida psixolog faoliyati alohida ahamiyat kasb etadi. Maktab psixologi o‘quvchilarning psixologik holatini o‘rganish, ularni qo‘llab-quvvatlash, ta‘lim jarayoniga moslashuvini ta‘minlash hamda yuzaga kelishi mumkin bo‘lgan muammolarni erta aniqlash va bartaraf etish bilan shug‘ullanadi.

Maktab psixologining asosiy vazifalaridan biri o‘quvchilarning psixologik rivojlanish darajasini diagnostika qilishdir. Bu jarayonda u turli psixologik testlar, kuzatish usullari va suhbatlar orqali bolalarning intellektual qobiliyatlari, diqqat, xotira, tafakkur jarayonlari hamda emotsional holatini o‘rganadi. Diagnostika natijalari asosida har bir o‘quvchining individual xususiyatlari aniqlanadi va ularning ta‘lim jarayoniga moslashuvi uchun tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Shuningdek, psixolog o‘quvchilarning maktabga moslashuv jarayonida muhim rol o‘ynaydi. Ayniqsa, birinchi sinf o‘quvchilari uchun yangi muhit, yangi tartib-qoidalar va ijtimoiy munosabatlarga moslashish psixologik qiyinchiliklar tug‘dirishi mumkin. Psixolog bu jarayonni yengillashtirish maqsadida moslashtiruvchi treninglar, guruhiy mashg‘ulotlar va individual suhbatlar tashkil etadi.

Maktab psixologining yana bir muhim vazifasi o‘quvchilar o‘rtasida yuzaga keladigan nizolarni bartaraf etish va ijobiy ijtimoiy muhitni shakllantirishdir. Bolalar va o‘smirlar o‘rtasida uchraydigan ziddiyatlar, tajovuzkorlik yoki o‘zaro tushunmovchilik holatlari psixolog tomonidan tahlil qilinadi va mediatsiya usullari orqali hal etiladi. Bu jarayon o‘quvchilarda muloqot madaniyatini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Psixolog shuningdek, o‘quvchilarning emotsional holatini qo‘llab-quvvatlashga ham mas’uldir. Stress, tashvish, o‘ziga ishonchsizlik yoki oilaviy muammolar kabi holatlar bola psixikasiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Bunday vaziyatlarda psixolog individual

maslahatlar beradi, psixokorreksion mashg'ulotlar o'tkazadi hamda bolaga ijobiy psixologik resurslarni shakllantirishga yordam beradi.

Ta'lim jarayonida o'quvchilarning o'quv motivatsiyasini oshirish ham psixologning muhim vazifalaridan biridir. Ba'zi o'quvchilarda darslarga qiziqishning pasayishi, o'qishdagi qiyinchiliklar yoki muvaffaqiyatsizlik qo'rquvi kuzatilishi mumkin. Psixolog bunday holatlarni aniqlab, maxsus rivojlantiruvchi dasturlar va maslahatlar orqali motivatsiyani oshirishga harakat qiladi.

Bundan tashqari, psixolog o'qituvchilar va ota-onalar bilan ham hamkorlikda ishlaydi. U o'qituvchilarga sinfdagi psixologik muhitni yaxshilash, o'quvchilarga individual yondashuvni tashkil etish bo'yicha tavsiyalar beradi. Ota-onalar bilan ishlashda esa bola tarbiyasi, oilaviy muhitning psixologik ta'siri va muammoli holatlarni bartaraf etish yo'llari haqida maslahatlar beradi.

O'quvchilar bilan ishlashning psixologik asoslari pedagogik va psixologik faoliyatning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ta'lim jarayonining samaradorligi ko'p jihatdan o'quvchilarning yosh va individual psixologik xususiyatlarini to'g'ri hisobga olishga bog'liq. Har bir bola o'ziga xos xarakter, qobiliyat, temperament va qiziqishlarga ega bo'lgani sababli, ular bilan ishlashda psixologik yondashuv muhim ahamiyat kasb etadi. Psixologik asoslar o'quvchilarning ruhiy rivojlanishini, motivatsiyasini, emotsional holatini hamda ijtimoiy moslashuvini chuqur o'rganishga xizmat qiladi.

Avvalo, o'quvchilar bilan ishlashning psixologik asoslaridan biri yosh psixologiyasini hisobga olishdir. Maktab yoshidagi bolalar rivojlanishining har bir bosqichi o'ziga xos psixologik xususiyatlarga ega. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida diqqatning barqaror emasligi, hissiyotlarning tez o'zgarishi va o'yin faoliyatiga moyillik kuzatiladi. O'smirlik davrida esa mustaqillikka intilish, o'z “men”ini anglash, emotsional ta'sirchanlik va tengdoshlar fikriga kuchli bog'liqlik yuzaga keladi. Shu sababli psixolog va pedagoglar har bir yosh davriga mos usullarni qo'llashi zarur.

O'quvchilar bilan ishlashda individual yondashuv ham muhim psixologik asos hisoblanadi. Har bir o'quvchining qobiliyati, bilim darajasi, qiziqishi va xarakteri turlicha bo'ladi. Ayrim bolalar tez o'zlashtirsa, boshqalari ko'proq tushuntirish va qo'llab-quvvatlashga ehtiyoj sezadi. Individual yondashuv orqali o'quvchining ichki imkoniyatlari ochiladi, unda o'ziga bo'lgan ishonch shakllanadi va ta'limga qiziqish ortadi.

Psixologik asoslarning yana biri motivatsiya masalasidir. O'quvchining bilim olishga bo'lgan ichki ehtiyoji va qiziqishi ta'lim samaradorligini oshiradi. Motivatsiya yetarli bo'lmagan hollarda o'quvchi darslarga befarq bo'lib qolishi, o'qishda qiyinchiliklarga duch kelishi mumkin. Shu sababli o'qituvchi va psixologlar rag'batlantirish, maqtov, qiziqarli metodlar va interaktiv mashg'ulotlar orqali o'quvchilarning o'quv motivatsiyasini kuchaytirishga harakat qiladilar.

Muloqot va ijtimoiy munosabatlar ham o'quvchilar bilan ishlashning muhim psixologik asoslaridan biridir. Ta'lim jarayonida sog'lom psixologik muhit yaratish o'quvchilarning emotsional holatiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. O'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi samimiy munosabat, o'zaro hurmat va ishonch bolaning shaxs sifatida

rivojlanishiga yordam beradi. Jamoada ishlash, tengdoshlar bilan muloqot qilish va hamkorlik faoliyati o‘quvchilarning ijtimoiy ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

O‘quvchilar bilan ishlashda emotsional holatni nazorat qilish ham katta ahamiyatga ega. Stress, qo‘rquv, xavotir yoki oilaviy muammolar bolaning o‘qishiga salbiy ta’sir qilishi mumkin. Psixolog bunday holatlarni aniqlab, o‘quvchiga psixologik yordam ko‘rsatadi. Emotsional qo‘llab-quvvatlash orqali bolada o‘zini xavfsiz his qilish, o‘z fikrini erkin ifodalash va muammolarni yengib o‘tish qobiliyati rivojlanadi.

Shuningdek, psixologik asoslar orasida qobiliyat va iste’dodni aniqlash ham muhim o‘rin tutadi. Har bir o‘quvchida ma’lum bir soha bo‘yicha qiziqish va iste’dod mavjud bo‘ladi. Psixolog va pedagoglarning vazifasi ushbu imkoniyatlarni erta aniqlash hamda rivojlantirish uchun qulay sharoit yaratishdan iborat. Bu esa kelajakda o‘quvchining kasbiy yo‘nalishini to‘g‘ri tanlashiga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. G‘oziev E.G‘. Umumiy psixologiya. – Toshkent: O‘qituvchi, 2010.
2. Davletshin M.G. Yosh davrlari va pedagogik psixologiya. – Toshkent: TDPU, 2004.
3. Karimova V.M. Psixologiya. – Toshkent: Sharq, 2002.
4. Vygotskiy L.S. Pedagogik psixologiya. – Moskva: Pedagogika, 1991.
5. Rubinshteyn S.L. Umumiy psixologiya asoslari. – Moskva: Prosvesheniye, 1989.
6. Zimnyaya I.A. Pedagogik psixologiya. – Moskva: Logos, 2005.
7. Nemov R.S. Psixologiya. – Moskva: Vlados, 2003